

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 19.06.2021
Published /Yayınlanma 31.08.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Akdağ Satır, D. (2021). Kaybolmaya yüz tutmuş ambalaj tasarım örnekleri. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(73), 2059-2071.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2644>

Dr. Öğr. Üyesi Dide AKDAĞ SATIR

<https://orcid.org/0000-0001-6238-8731>

İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Çizgi Film ve Animasyon Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE

KAYBOLMAYA YÜZ TUTMUŞ AMBALAJ TASARIM ÖRNEKLERİ EXAMPLES OF PACKAGING DESIGN THAT ARE ON THE VERGE OF EXTINCTION

Issue/Sayı: 73

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Teknolojinin ve dijitalleşmenin getirdiği özellikler, ambalaj tasarımlarının da değişmesine neden olmuştur. Ambalaj tasarımları, belirli dönemlere ait izler olarak, belirli bir geleneğin taşıyıcısı ve aynı zamanda iletişimin kültürel biçimleridir. Zaman ve döneme göre sürekli değişen ve gelişen, farklı bir açıdan değerlendirildiğinde kültürel oluşumlar olan ambalaj tasarımları, kullanılarak deneyimlenmektedir. Yaşayan toplumun dönemsel bir göstergesi olan ambalaj tasarımları geçmiş ile geleceğe de çağrışımlarda bulunmaktadır. Ambalaj kültüründe kaybolmaya yüz tutmuş değerlerin geçmişte de farklı özellikleri bulunmaktadır. Ambalaj tasarım türleri de malzemeleri de dönemlere ve demografik dönüşümlere göre şekil değiştirmiştir. Ambalaj tasarım tarihi, kültürel yansımaların, gelecekte oluşturulacak ambalaj tasarımlarına referans vermesi adına da önem taşımaktadır. Ambalaj tasarımının tarihçesi, insanlığın oluşumuyla birlikte başlayarak teknolojik ilerlemeler sayesinde gelişen malzeme ve baskı seçeneklerinin çoğalması ile devam etmektedir. Günümüzde ambalaj tasarımlarının bir bölümü değişimlere uğramış, diğer bir bölümü ise tamamen unutulmuştur. Bu çalışma literatür tarama ve betimleme yöntemi kullanılarak, günümüzde unutulmaya yüz tutan ambalaj tasarımları ile dönemin belgelenmesi, incelenmesi ve geleceğe taşınması amaçlanmaktadır. Araştırmanın evrenini, farklı dönemlerde farklı şekillerde kullanılan ambalaj tasarımları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Türkiye’de yer alan bazen tarih ile özdeşleşen, bazen geleneği aktaran, bazen de tarihsel geçmişi referans veren kaybolmaya yüz tutmuş ambalaj tasarımlarıdır. Bir tasarımın geleceği oluşturulurken geçmişi de değerlendirmelidir.

Anahtar Kelimeler: Grafik Tasarım, Ambalaj Tasarımı, Ambalaj Malzemeleri, Geleneksel.

ABSTRACT

The features brought by technology and digitalization have also caused packaging designs to change. Packaging designs, as traces of certain periods, are the carrier of a certain tradition and as well as cultural forms of communication. It is experienced by using packaging designs, which are cultural formations that are constantly changing and developing according to time and period, and when evaluated from a different perspective. Packaging designs, which are aperiodic indicators of the living society, also evoke the future with its past. Values that are on the verge of disappearing in the packaging culture have different characteristics from the past. Packaging design types and materials have also changed shape according to periods and demographic transformations. Packaging design history is also important for cultural reflections to quote reference packaging designs to be created in the future. The history of packaging design, starting with the formation of humanity, continues with the increase of technology, material, and printing options that develop thanks to technological advances. Today, some of the packaging designs have undergone changes, while others have been completely forgotten. This study, it is aimed to document, examine and carry to the future with the packaging designs that are being forgotten today to the future by making literature review method and description. The universe of the research consists of packaging designs used in different ways in different periods. The sample of the study is the packaging designs in Turkey that are sometimes identified with history, sometimes conveying tradition, and sometimes referencing the historical past. When creating a design's future, it should also consider its past.

Keywords: Graphic Design, Packaging, Packaging Materials, Traditional.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi için geçmişten günümüze her zaman önemli bir yer teşkil eden ambalaj tasarımı, ilk günden beri hayatın içinde yer almaktadır. Başlangıçta ürünü saklama ve koruma için kullanılan ambalaj tasarımı yıllar içinde evrilmiş, dönemlere ve kültürlere göre şekil değiştirmiş, günümüzdeki yerini almıştır. Ambalaj tasarımının tarihi bir başka deyişle her dönem kendi örtüsünü, kılıfını, dokusunu yaratmıştır.

Geleceği sorgulamak için geçmişin de bilinmesi önem arz etmektedir. Bu çalışma ile ambalaj tasarımının Türkiye’de kaybolmaya yüz tutmuş ambalaj tasarım öğeleri biraraya getirilerek, tarihteki varoluş süreci değerlendirilecektir. Türkiye’de yer alan, kaybolmaya yüz tutmuş ambalaj tasarımları ile tarihe ışık tutulmaya çalışılacaktır. Grafik tasarımın ülkemizdeki en büyük sorunlarından biri belgelerin arşivlenmesindeki olanakların yetersizliğidir.

Teknolojinin ve dijitalleşmenin getirdiği özellikler, ambalaj tasarımlarının da değişmesine neden olmuştur. Ambalaj tasarım tarihi kültürel yansımaların, gelecekte oluşturulacak ambalajlara referans vermesi adına da önem taşımaktadır. Ambalaj tasarımları belirli dönemlere ait izlerdir. Ambalaj tasarımlarında sözsüz bir iletişim söz konusudur. Belirli bir geleneğin taşıyıcısı olan ambalaj tasarımları, aynı zamanda iletişimin kültürel biçimleridir. Zamana ve döneme göre sürekli değişen ve gelişen aynı zaman da farklı bir açıdan değerlendirildiğinde kültürel oluşumlar olan ambalaj tasarımları, kullanılarak deneyimlenmektedir. Ambalaj tasarımları aynı zamanda yaşayan toplumun dönemsel göstergesidir. Geçmiş ambalaj tasarımları ile geleceğe de çağrışımlarda bulunmaktadır.

Bir toplumun yarattığı ambalaj tasarımları bir nevi o toplumun kültürüne ışık tutmaktadır. Bir başka deyişle bir toplumun kültürüne ait her çağda ve kültürde ambalaj tasarımları, içinde bulunulan dönemi yansıtmaktadır. Bu yerleş hangi dönemde olursa olsun ambalaj tasarımları hazırlanırken o döneme ait ilgi çekici unsurlar, tasarımları cazip kılmak için kullanılmaktadır.

Geçmiş bir dönemde sadece bir üründen oluşan ambalaj tasarımlarına gereksinim duyulurken, markaların hedef kitlenin de gelişmesiyle birlikte daha fazla insanın zevkine göre üretimler ve buna bağlı olarak da daha farklı ambalaj tasarımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Ambalaj tasarımcıları, yeni nesil analiz yöntemleri ile rafta ürünle buluşan tüketicinin tepkilerini incelemektedir. Buna bağlı olarak da yapılan analizlerin sonuçlarının geri dönüşlerini alabilmektedir. Başarılı bir ambalaj tasarımı, derin araştırmalar gerektirmektedir. Bir tasarımın geleceği oluşturulurken geçmişinin de değerlendirmesi önem taşımaktadır.

Araştırmada belgelenen ambalaj tasarımlarının bir kısmı değişime uğramış, diğer bir bölümü ise tamamen unutulmuştur. Arşivler taranırken, arşivlemeyle uğraşan uzmanların da karşılaştığı sorunların hep benzer şekilde olduğu gözlemlenmektedir. Koleksiyon sahipleri de biraz da mesleklerinin gereksinimi olarak, ileride değer bulacak örnekleri kayıt altına almaktadır. Bu nedenle de birçok ambalaj tasarımı yok olup gitmektedir.

Çalışma ile günümüzde unutulmaya yüz tutan ambalaj tasarımlarının, geleceğe taşınması hedeflenmiştir. Hedef kitlelere göre farklılık gösteren ambalaj tasarımı, günümüzde olduğu gibi geçmişte de kendi ambalajı ile kalıcı bir ürün olarak da kullanılabilir. Bu bazen çocuklar için bir eğlence aracı bazen de genç ya da yaş almış bir birey için bir anı ya da işlevsel bir kutu tasarımı olabilmektedir. Örneğin, çocuklar için çikolata ya da şekerin tüketilmesinden sonra kalan ambalajı, çocuğun oyuncu haline dönüşebilmektedir ya da birey için herhangi bir kişisel eşyasını sakladığı bir anı, hatıra ya da ihtiyaç kutusu olabilmektedir.

2. AMBALAJ TASARIMININ GELİŞİM SÜRECİ VE KAYBOLMAYA YÜZ TUTMUŞ AMBALAJ TASARIM ÖRNEKLERİ

Ambalaj tasarımının tarihçesi insanlığın oluşumuyla birlikte başlayarak teknolojik ilerlemeler sayesinde gelişerek, malzeme seçeneklerinin çoğalması ile devam etmektedir. Ambalaj tasarımı, insanlık için büyük gereksinim başlıkları olan koruma, taşıma ve depolama süreci içerisinde, görsel unsurlarla birlikte değer kazanmaya başlamıştır. “İ.Ö. 8000 yıllara kadar uzanan zaman diliminde yaprak, toprak, su kabakları, kil, hayvan derileri ilk ambalaj tasarımlarını ve tarihinin ilk örneklerini oluşturmaktadır” (Becer, 2017, s.27). Bilimsel anlamda ambalajlama yeni bir kavram olmasına karşın, kökeni insanlığın tarihi kadar eskidir. “İlkel insanın yemediği etleri ağaç yapraklarına sararak sakladığı, içmediği suyu hayvan derilerine doldurduğu tahmin edilmektedir” (Özden,1987, s.116).

“Sümerlerin İ.Ö. 2500 yıllarında geliştirdiği çivi yazısı, görsel betimlemenin; İ.Ö. 1500 yıllarında bir ticaret toplumu da sayılan Fenikelilerin bulduğu her harf için oluşan her işaret de ilk marka oluşumlarının, dönüm noktasını oluşturmuştur” (Becer, 2017, s.29). Toprakta yapılan şişe, kavanoz gibi en temel ambalaj ürünlerinin ises daha ilerideki süreçlere dayandığı tahmin edilmektedir. Tarih öncesinin ilk ambalaj örnekleri şarap ve zeytinyağları için kullanılan amforalardır.

Görsel 1. Çikolata Ambalajı (1780)/ Wagner Ailesi Hanedan Arması (1873)/ 19. Yüzyıl Tipografi Baskı Tekniği ile Yapılmış Sabun Etiketi
Kaynak: Becer, 2017, s.32-42.

Görsel 2. Hasan Zeytinyağı Taş Baskı Etiketi (Cumhuriyet'in ilk yılları)
Kaynak: Akçura, 2002, s.30.

“Ambalaj tasarımında başka bir dönüm noktası da İ.S.105 yıllarında T'sai Lun tarafından kağıdın bulunmasıdır. O yıllarda kağıt, yazı yüzeyi olmasının yanında, paketlenme ve sarma malzemesi olarak da ambalaj görevi görmektedir” (Becer, 2004, s.29). “1796 yılında taş baskı (litografi) tekniğinin Bavyeralı sanatçı Alois Senefelder tarafından bulunmasıyla birlikte karton kutular, tahta baskılar, şişe ve teneke ambalajlarının üzeri için tasarlanan ambalajlar, taş baskı tekniği ile basılmaya başlamıştır” (Becer, 2004, s.32).

Cam ambalaj, ilk olarak M.Ö. 1500'lü yıllarda Mısır'da kullanılmaya başlamıştır. Kireçtaşı, soda kum, karbonat karıştırılıp eritilerek sıcak olarak şekil verilerek, cam ambalajlar elde edilmektedir. Tamek marka cam marmelat kavanozu ambalaj tasarımı ikonik bir tasarım olarak dönemin izlerini taşımaktadır. Cam üzerindeki yazı doğrudan kalıp yöntemi ile kabartma yapılarak oluşturulmuştur. Ana maddesi kum olan cam ambalajlar, parlak, pürüzsüz, kolay temizlenebilir yapısı ve saydamlığı ile her zaman cazip bir görünüm sergilemektedir. Ambalajın hijyen kolaylığı ilaç, kimyevi madde ve parfüm alanlarında en önde gelen tercih nedenlerinden biri olmasını sağlamıştır. Dayanıklılığının artırılması için camı oluşturan yapılar ve karışımlar yıllar içinde güncellenmektedir.

Görsel 3. Tamek Marka Cam Kavanoz Marmelat Ambalaj Tasarımı / Chanel Cam Şişe Ambalajı/ Borik Asit Cam Şişe Ambalajı.

Kaynak: Akçura, 2002, s.96 / Gürbüz Doğan Ekşioğlu Arşivi / Mert Sandalcı Arşivi.

“Osmanlı döneminde reklamlarıyla dikkat çeken kozmetik markalarının başında gelen Pertev markasının, tasarımlarına verdiği önem ürünlerinde görülmektedir. Ambalaj tasarımlarını Avrupa’da yaptırarak, ilgi çekici tasarımları ile döneme damgasını vurmaktadır. Dönemin öne çıkan kozmetik markaları arasında, Nivea, Tokalon markaları da bulunmaktadır” (Akçura, 2002, s.27). Tüketici bir ürünü satın alırken bir anlamda o ürünün ambalajına da inanarak, ürünü almaktadır. Bu bağlamda “Ürün, kullanıcısının toplumsal konumunu, sosyal ve politik dünya görüşünü, teknik anlayış ve yaklaşımlarını, eğitim düzeyini ve kültürel bağlılıklarını görsel olarak iletmek zorundadır” (Hakan, 1993, s.23). Tarihte de ambalaj tasarım fikrine, bu doğrultuda temeller atıldığı gözükmemektedir.

Görsel 4. Pertev Talk Pudrası Metal Ambalaj Tasarım Örneği.

Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

Görsel 5. Pertev Pudrası Ambalaj Tasarımı/ Pertev Talk Pudrası Kağıt Etiket Tasarımı.

Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

“Teneke plakanın ilk üretimi M.S. 1200 yılında Bohemya’da yapılmıştır. Daha sonra 14. yüzyılın başlarında Bayyera’da teneke kaplı konserve kutular kullanılmaya başlanmıştır. Metal ambalaj

tarihindeki ilk baskılı kutu ise 1866 yılında ABD'de yapılmıştır” (URL 1). Ticari olarak marketlere ilk olarak 1910 tarihinde girmiş, ilk alüminyum folyo kap tasarımı 1950'nin başlarında gelişmeye başlamıştır. “Osmanlı Döneminde karşımıza çıkan bir iletişim aracı da dükkanların kapılarına koyduğu işaretleri, markalarıdır. Terzilerin makas, ayakkabıcıların çizme koyduğu dönemlerde bu şekilde tanıtım ve yönlendirme yapılmakta olduğu görülmektedir” (Akçura, 2002, s.13).

Eski çağlardan itibaren altın ve gümüş kutular şeklinde karşımıza çıkan, daha sonra güçlü alaşımlar ve kaplamalarla hayat bulan metal ambalajlar günümüzde de pek çok ürünün kullanımına koruma görevini üstlenmektedir. Nikolas Appert, kalayla basılmış teneke kutudaki yiyeceğin sterilize edildikten sonra uzun süre saklanabildiği fikrini sunmuş, İngiliz Peter Durant, kalayla basılmış silindirik konservenin keşfiyle patent alma hakkını elde etmiştir. “İlk alüminyum kutu kullanımı 1959 yılında ortaya çıkmıştır. Günümüze gelene kadar birçok aşamalardan geçen, her dönem kendisini yenileyen metal ambalajlar artık kullanılabilirlik açısından daha pratik olanaklar sunmaktadır” (URL 1). Osmanlı döneminde ithal edilen ürünlerin şık ve gösterişli ambalaj tasarımları yerini yerli ürünlere bırakmaya başlamıştır. Kağıdın ambalaj tasarımlarında kullanılmaya başlaması ile birlikte, metal ambalaj tasarımları da yerini kağıt ürün ambalaj tasarımları ile paylaşmaya başlamıştır. Işık, hava ve suya karşı güçlü bir bariyer oluşturan metal ambalaj, her türlü bakteriye karşı yeterli derecede sağlam ve dayanıklıdır. Sterilizasyon için ısıtılıp-soğutulabilmesi, içindeki ürün ile zararlı reaksiyona girmemesi bakımından kullanımı yaygındır.

Görsel 6. Singer Dikiş Makinesi Alet Kutusu Ambalaj Tasarımı/ Vita Marka Ambalaj Tasarım Örneği.

Kaynak: URL-3 / Becer, 2017, s.46.

Metal ambalajların hammaddesi alüminyum, sac ve çelikten oluşmaktadır. Üretim hammaddelerinin ekonomik ve kolay elde edilebilir olması açısından, tercih edilen bir ambalaj türüdür. Kimyasal ürünler için kullanıldığı gibi işlenmiş gıda sektörlerinin de sıklıkla kullandığı bir ambalaj türüdür. İkonlaşmış bir ambalaj tasarım örneği de Nuri Leflef Kundura Cilasası ambalajıdır.

Görsel 7. Nuri Leflef Kundura Cilasası Ambalaj Tasarımı/ Krem Perle Ambalaj Tasarımı.

Kaynak: Becer, 2017, s.46 / İlhan Bilge Arşivi.

Günümüzde içinde bulunan ürünle ilgili çok fazla sayıda güven duygusu yaratan zorunluluklar ve kalite standartları getirilmiştir. Taşındığı bilgilerle tüketiciye seçim ve kullanım kolaylığı sağlayan ambalaj tasarımı, özellikle ağırlığı, ürünün içeriği, üretim koşulları, üretim izin tarihi, üretim yeri, üretimi yapan firmanın adı ve adresi, seri ve parti numarası, son kullanım tarihi varsa ithalat control belgesi tarihi ve fiyatı gibi temel ve ürün özellikleri, kullanım şekilleri gibi detaylı tüm bilgilendirmeler, belirlenen standartlar ve zorunluluklar çerçevesinde ambalajın üzerinde yer almaktadır.

Bir başka ambalaj tasarım ürünü de yaşayan en eski ambalaj tasarım malzemelerinden biri olan ahşaptır. 1980'li yıllar sonrasında Rebul Eczanesinin kullandığı, ahşap kutu üzerine yerleştirilen etiket örneği görülmektedir. Ahşap malzeme türevleri, günümüzde dayanıklı oluşu nedeniyle özellikle hassas, cam tasarım ürünlerinin koruyucu ambalaj tasarımlarında kullanılmaktadır. Geçirgen, nefes alan özelliği ile tazeliğini koruması gereken ürünlerin ambalaj tasarımlarında da tercih edilebilmektedir. Gelişen teknolojilerin getirdiği çözümler yeni problemleri de beraberinde getirebilmektedir. Örneğin artık ambalaj tasarımında kullanılan ahşap türlerinin özelliklerinin sayısının çoğalmış olması ve ahşabın yaşayan bir ürün olmasından kaynaklı olarak özellikleri ile ilgili resmi belgelendirme işlemlerine ihtiyaç duyulabilmektedir. Ancak ahşap üzerinde kullanılan, el yazısı ile doldurulan etiket kullanımı neredeyse sona ermiştir.

Görsel 8. Bayers Markasına ait Ambalaj Tasarımı/ Eczane Ürünü Etiket Tasarımı/
Rebul Eczanesine Ait Ahşap Ambalaj Kutusu.

Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

Yine ambalaj tasarımında döneminin önde gelen markalarından biri de ilanlarında İhap Hulusi Görey imzası görülen Çapa Markasıdır. Döneminin önemli bir markası olarak ürünleri ile ilgili birçok tanıtım yaptığı, ambalaj tasarımları ile dikkat çektiği görülmektedir. Bozkurt marka pirinç unu markasının da ambalaj malzeme seçiminde o dönemlerde sık kullanılan, çuval bezi malzemesini tercih ettiği görülmektedir.

Görsel 9. Bozkurt Marka Pirinçunu Ambalaj Tasarımı/ TCHAPA Marka Çuval Bezi Ambalaj Örneği
Çapa Marka/ İhap Hulusi Görey İmzalı İlan Örneği.

Kaynak: Akçura, 2002, s.16 / Akçura, 2002, 98/ İlhan Bilge Arşivi.

Bayer markasına ait ambalaj tasarımlarının yer aldığı takvimler de ambalaj tanıtım çalışmalarının destekleyici bir promosyonu olarak kullanılmaktadır. Sadık Karamustafa arşivinde bulunan, 1920 yılında İstanbul Galata'daki Henri Zelliger Matbaası tarafından basılan takvim yaprağı örneği, İstanbul'da konuşulan, farklı dört dili barındıran tasarımı ile dönemin izlerini gözler önüne sermektedir (Dündar, 2013, s.164). Bayer firmasının Cumhuriyet'le birlikte Türkiye pazarına sunduğu diğer bir ürün olan Aspirin'in 1925 yılında başlayan tanıtım ve ilan çalışmaları, 1940'lı yılların sonuna kadar sürmüştür. Bayer ambalaj tasarımlarının yer aldığı Meister Lucus Takvim Altlığı, 1931 yılında İhap Hulusi Görey tarafından tasarlanmıştır.

Görsel 10. Meister Lucus Takvim Altlığı / Takvim Yaprığı Örneği.
Kaynak: Akçura, 2002, s.156 / Dündar, 2013, s.164.

Görsel 11. Aspirin Markası İlan Örneği / Aspirin Marka Karton Kutu Ambalaj Tasarımı.
Kaynak: Akçura, 2002, s.146 / İlhan Bilge Arşivi.

“Bu dönemde önemli gazete ve dergilerin birçoğunda Aspirin markasının özenli grafik tasarım çalışmaları ve reklam anlayışıyla oluşturulmuş tasarımları göze çarpmaktadır” (Akçura, 2002, s.147). Aspirin markasının Türkiye’de bu kadar tutunan ve aranan bir marka olmasının bir nedenini de Bayer, Türkiye Temsilciliği’nin yapmış olduğu bilinçli reklam anlayışına bağlamaktadır. Markaların ve ambalaj tasarımlarının taklitlerine geçmiş dönemlerde de rastlanmaktadır. Türkiye’de ilaç sektöründe yaşanan taklit edilen markalar, aslında dünya ölçeğinde de rastlanan bir durumdur. “İsrarla Aspirin İsteyiniz” sloganı ve “Taklitlerinden Sakınınız” uyarısı ile reklamlarını başarıyla devam ettiren aspirin

markasının, ürünün ilanlarını sürekli geliştirerek ve yenileyerek, ürününü rakiplerinden koruma anlamında, reklamlarını artırmış olduğu bir dönem geçirdiği görülmektedir.

Görsel 12. Aspirin, Asipin, Asporal, Aseptin, Asabrin Markalarına Ait Duyuru ve Ambalaj Örnekleri.

Kaynak: Akçura, 2002, s.163.

“Cumhuriyetle birlikte jiletler de yeni bir reklam unsuru, öznesi haline gelmiştir. Halis İsvaç çeliğinden yapıldıklarını iddia eden bir dizi yerli traş bıçağı da bu dönemde ortaya çıkmıştır” (Akçura, 2002, s. 33). Yamam, Has, Metin, Sevim, Keskin, Zaza, Altun markaları dönem içerisinde göze çarpan ürünlerin ambalaj tasarımlarını oluşturmaktadır.

Görsel 13. Çeşitli Markalara Ait Jilet Ambalajı Tasarım Örnekleri.

Kaynak: Akçura, 2002, s.197.

Kaybolmaya yüz tutmuş ambalaj tasarım örneklerinden bir tanesi de Nuh'un Ankara Markası'nın etiket şeklinde kullandığı örneğidir. 1950 yılından günümüze kesintisiz devam eden Nuh'un Ankara Makarnası markasının üretimi, başlangıçta "Ankara Makarna" adı altında üretilmiştir. Ancak 1961 yılında kurucusu Nuh Eskiyan anısı adına "Nuh'un Ankara Makarnası"(URL 2.) adına değişen marka ilk çıktığı yıllarda kağıt etiketle çözüm bulduğu ambalaj tasarımını, günümüzde flekso baskı tekniği ile yurtdışının bilinen markalarından biri olarak başarıyla sürdürmektedir.

Görsel 14. Nuh'un Ankara Makarnası Etiket Tasarımı.

Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

Görsel 15. Nuh'un Ankara Makarnası İlan ve İlan Ambalaj Örneği.

Kaynak: Akçura, 2002, s.156.

Yirminci yüzyıl öncesi yaşanan karmaşık dönem, kültürel olarak günümüzde de yaşanmakta olan döneme benzer özellikler göstermektedir. Batıya özenen tasarım modelinin, köklerini doğudan alan kimliği ile iç içe geçmesi ya da geçiş sağlayamamasından kaynaklı tasarım çözüm yöntemlerinin, geçmişte de de tasarımlara yansıdığı görülmektedir. Örnek çalışmalarda kimyasal temizleyicilere oranla çok daha berrak ve beyaz bir temizlik için eritilerek kullanılan çivit tozu ambalaj tasarımları görülmektedir. Günümüzde kullanımını neredeyse yok denecek kadar azalmıştır. Ürünün kullanımının azalması sonucu, ambalaj tasarımı da buna bağlı olarak alt raflardaki yerini başka ürünlere üzeredir. Yirminci yüzyıl öncesi yaşanan karmaşık dönem, kültürel olarak günümüzde de yaşanmakta olan döneme benzer özellikler göstermektedir.

Görsel 16. Öküzbaş (Colman) Marka Renkli Ambalaj Tasarımı/ Colman Karton Çivit Ambalaj Tasarımı.

Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

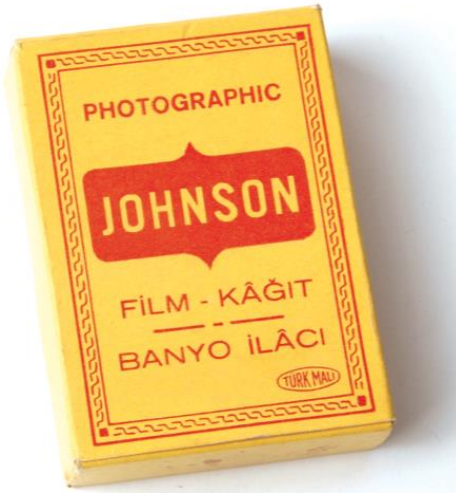
Döneminin eski örneklerinden birisi de steril hidrofил gaz bezi ambalaj tasarımıdır. Küçük çaplı yaraların temizlenmesinde, sarılmasında kullanılan, genel ihtiyaca yönelik bir medikal ürün olarak pratik bir ambalaj içerisinde satılmaktadır. Sadece ürüne ait bilgilerin genel olarak verildiği, kağıt üzerine tek renk baskı yöntemi ile hazırlanan bir ambalaj tasarımıdır. Bu ambalaj tasarım türünün de yavaş yavaş yok olmaya başladığı görülmektedir. Steril hidrofил gazlı bez ürünleri, çeşitli markaların özelinde farklı hedef kitlelere yönelik oluşturulmuş, farklı tipte ve özellikte, karton kutuların içerisinde pazarlanmaktadır. Görsellerin, illüstrasyonların kullanıldığı, renkli yeni ambalaj tasarım türleri içerisinde, medikal sektördeki yerini almıştır.

Görsel 17. Ege Hidrofил Pamuk Ambalaj Tasarımı/ Steril Hidrofил Gaz Bezi Ambalaj Tasarımı.

Kaynak: Akçura, 2002, s.197/ İlhan Bilge Arşivi.

Teknolojinin ilerlemesi, fotoğraf alanında kullanılan ambalaj tasarım türlerini de etkilemiştir. Analog sistem kullanımları yerine dijital sistemlerin tercih edilmesi ve cep telefonlarının fotoğraf çekebilme kapasitesine sahip olması sonucu, 1980'li yıllarda kullanılan film - kağıt banyo ilacı kullanımları, bir şekilde varlığını sürdürse de, ürünün kendisi ve ambalajı kaybolup gitmeye yüz tutmuş öğeler arasında yerini almaktadır. Johnson marka film - kağıt banyo ilacı, fotoğraf ve film sektöründe duyarlı yüzeylerin işlenmesinde kullanılmaktadır.

Görsel 18. Johnson Marka Film Kağıt Banyo İlacı Ambalaj Tasarımı.

Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

Her geçen gün daha da gelişen fotoğraf sektörünün, analog sistemden dijital geçmesi nedeniyle, basılacak ve saklanacak fotoğraflar da hafızalardan silinmeye başlamıştır. Bu kapsamda gerekli fotoğraf saklama zarfları da sektörde yavaş yavaş daha az rastlanan unsurlar haline gelmiştir. Kodak Markasına ait fotoğraf saklama zarfları bu konuda örnek verilebilecek başarılı çalışmalarlardır.

Görsel 19. Kodak Fotoğraf Saklama Zarfı Örneği.
Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

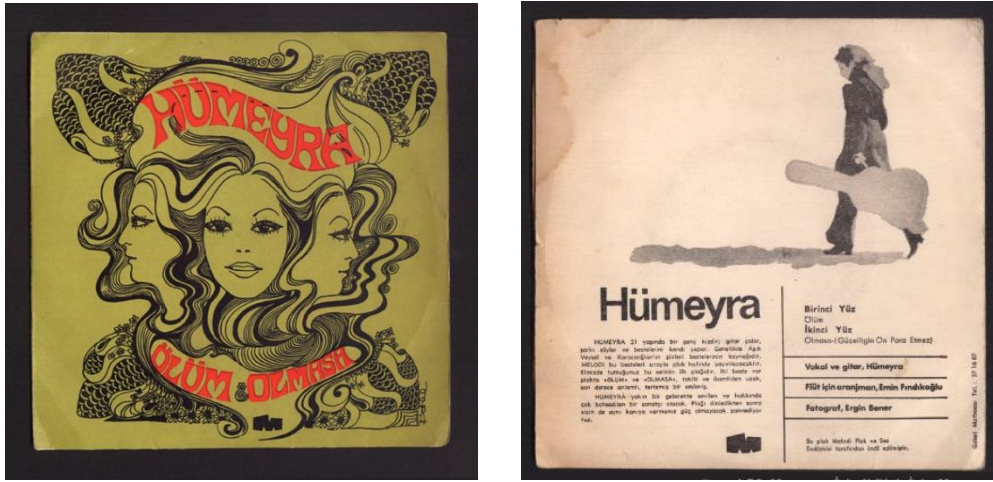
Görsel 20. Kodak Fotoğraf Saklama Zarfı İç Tasarım Örneği.
Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

Kaybolmaya yüz tutmuş ambalaj tasarımlarından birisi de, kurutma aşamasından sonra, ütülemeden önce yapılan, geleneksel bir yöntem olan kolalamaya ait, pirinç kola ambalaj tasarımlarıdır. Atlı markasına ait halis pirinç kola markası, içinde bulunduğu döneme uygun olarak markasının isminden çıkış yolu bularak, bir atlı görseli kullanılmıştır. Çamaşırların daha kolay şekil alması, yenilenmesi, parlaması için pirinç ve plastik malzemeden yapılan katkı malzemesi olan pirinç kolası, günümüzde çok kullanılan bir ürün olmadığı için ürünle birlikte, ambalajı da yok olmaya yüz tutmuştur.

Görsel 21. Halis Marka Pirinç Kolası Ambalaj Tasarım Örneği.
Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

“Taş plak olarak adlandırılan, plak türünün ilk seri üretimi 1898 yılında Almanya’da başlamıştır. 20. yüzyılın başlarında malzeme konusunda bazı farklılaşmalar başlamıştır” (URL 4). 1950’li yıllardan sonra taş plaklar zaman içinde, yerini plastik malzemeden oluşturulan 33 ve 45’lik olarak adlandırılan plak türlerine bırakmıştır. Günümüzde eskiye oranla daha nadir bulunan plaklar ve ambalaj tasarımları da kaybolmaya yüz tutmuş ambalaj tasarım türlerinden biri olmuştur.

Görsel 22. Hümevra İsimli Plak Ambalaj Tasarımı / Hümevra İsimli Plak İçi Künye.
Kaynak: İlhan Bilge Arşivi.

3. SONUÇ

Kaybolmaya yüz tutmuş ambalaj tasarım süreçleri incelendiğinde, ambalaj tasarım alanında yeni bir adım atılırken, eski müşteri memnuniyetinin kaybedilmemesinin de diğer önemli başlıklardan biri olduğu görülmüştür. Varolan müşterinin mevcut ambalajdaki hangi değerlere bağlı olduğu takip edilmelidir. Örneğin raftaki ürünün renginin rakipleri ile değerlendirildiği alan kadar tüketici ile kurduğu bağ da değerlendirilmelidir. Tevfik Fikret Uçar, ambalaj tasarımını anlatırken, “Grafik tasarımcının, salt kutu yapmaktan öte, aslında bir iletişim problemine cevap verdiğini, tasarladığı nesnel veya görsel yapı ile insanın hayatında önemli bir kesitte yer aldığı bilincinde olarak tasarımları gerçekleştirmesi gerektiğini” ve “ambalaj tasarımı çözümlerinin kimliksel bir boyut içerisinde tümüyle incelenmesi gerekliliğinin önemini” vurgulamaktadır. Ambalaj tasarımında yaşanan ya da yaşanacak evrilmenin sonuçları büyük bir gereksinim olmadığı takdirde, her tüketicinin göremeyeceği, minimal dokunuşlarla yavaş yavaş olmalıdır. Çevresel ve teknolojik birçok etmen de ambalaj tasarımının arşivlenmesinde hataya sebebiyet verebilmektedir. Bu bağlamda geçmiş tasarımlara ait arşiv yoksunluğu, deneyim, takip süreci ve iletişim eksikliği, ambalaj tasarımda yapılan hataları da beraberinde getirmektedir.

Ambalaj tasarım tarihine bakıldığında geçmişten günümüze kadar ürün ile bağ kurmuş, kült bir nesneye dönüşmüş ambalaj tasarımlarının günümüzde de saklandığı görülmektedir. Geçmiş tarihle ambalaj tasarımının bugünü karşılaştırdığında, tüketicinin hızlı tüketim alışkanlıklarının, günümüzde ambalajı daha hızlı bir şekilde kişiselleştirme ve yenileme konusunda, itici güç olduğu görülmektedir. Çoğu zaman güncel görünümle yakalamak için uğraşan markalara ait ambalaj tasarımları, köklü bir geçmişe sahiptir. Markalar, ilk çıktığı dönemde en çok tutulan, satılan ya da bağ kurulan ambalajlarını günümüze taşıyabilmektedir. Örneğin ürün uzun süredir satışta bulunmamasına rağmen Mabel Çikolataları günümüzde tekrar satışa sunulmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde incelenen ambalaj tasarımlarında, tasarımın tutarlı ve bütün görünebilmesi için dönemin kısıtlı olanaklarına rağmen ambalaj tasarımında kullanılan tipografiye gösterilen özen göze çarpmaktadır. Ambalaj tasarımının geçmişi incelendiğinde, rengin önemine dair olarak çok fazla örnek bulunmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri tasarımın, ilk belirleyici unsurlarından birinin renk olmasıdır. Hangi dönemde olursa olsun, her çağda ve kültürde ambalaj tasarımlarının hazırlanırken, o döneme ait ilgi çekici unsurlarını, tasarımları cazip kılmak için kullandığı görülmektedir. Geçmişten günümüze tasarımlar incelendiğinde koleksiyonerlerin ya da arşiv sahiplerinin biriktirdiği, bir araya getirdiği ürünlerin toparlanması sırasında, benzer ambalaj tasarımları üzerinden koleksiyonların oluşturulduğu görülmektedir. Geleneksel olanın, yeni teknolojilerin geldiği noktada yeniden yer bulması da ambalaj tasarımın, tarihsel sürecinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- AKÇURA, G. (1990). *Ivır Zıvır Tarihi*. İstanbul: Om Yayınevi.
- AKÇURA, G. (2001). *Unutma Beni*. İstanbul: Om Yayınevi.
- AKÇURA, G. (2002). *Uzun Metin Sevenlerden misiniz?*. İstanbul: Om Yayınevi.
- BECER, E. (2017). *Ambalaj Tasarımı*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- BECER, E. (2011). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- DÜNDAR, B. (Ed.) (2013). *Grafist 17*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları. s.164.
- ERTEM H. (1993). Ambalaj Tasarımını Oluşturan Genel Esaslar, *Ambalaj Araştırma Geliştirme İnceleme Dergisi*, (18), 23
- ÖZDEN, L. (1987). *Şans Artırıcı Bir Pazarlama Aracı: Ambalajlama*. Doktora Tezi, Üniversitesi İşletme Fakültesi Pazarlama Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- UÇAR, T. F. (1993). *Ambalaj Tasarımının Grafik Tasarım İçindeki Yeri ve Tasarım Evrelerinin İncelenmesi*. Sanatta Yeterlik Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- URL-1. <https://ambalaj.org.tr/tr/ambalaj-ve-cevre-ambalaj-nedir> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 14.05.2021
- URL-2. <https://www.nuh.com.tr/kurumsal> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 18.05.2021
- URL-3. <https://www.peramezat.com/peramezat/dosyalar/yeniurun/3419/267.JPG?m=1562936608> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 21.02.2021
- URL-4. stereomecmuasi.com/tas-plak adresinden alındı. Erişim Tarihi: 15.04.2021